

พลังการพัฒนาต่อยอดหัตถศิลป์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สู่ชุมชนเพื่อการเรียนรู้รูปแบบสร้างสรรค์

ปณัต นัจนฤตย์*

บทคัดย่อ

พลังการพัฒนาต่อยอดหัตถศิลป์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่ชุมชนเพื่อการเรียนรู้รูปแบบสร้างสรรค์เป็นการขยายผลและต่อยอดการสร้างสรรคเบญจรงค์ ด้วยการขยายผลจากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหารแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานการผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร โดยการขยายผลด้วยหลักดังนี้

- ๑) การพัฒนาต่อยอดสำหรับการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ชุมชนดอนไก่ดี จังหวัดสมุทรสาคร
- ๒) การขยายผลด้วยการฝึกอบรมเขียนเบญจรงค์ลวดลายสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการสอนลายไทยแบบประยุกต์ กับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลอ้อมน้อย ผลงานที่ได้มีเอกลักษณ์ไทยที่ร่วมสมัยและสร้างการเรียนรู้อาชีพของชุมชน
- ๓) การขยายผลด้วยวิจัยนำภาชนะต้นแบบไปใช้จัดอาหาร นักศึกษาสามารถใช้เบญจรงค์สร้างสรรค์รูปลักษณ์อาหารได้หลากหลายรูปแบบ
- ๔) การขยายผลจากทุนการสร้างสรรคเบญจรงค์ลวดลายมงคล จีน-ไทย จากสถาบันขงจื้อมหาวิทยาลัยสวนดุสิต กับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อผลิตต้นแบบสินค้าหัตถกรรมที่มีพลังจากชุมชนสร้างสรรค์

บทนำ

การนำเสนอบทความนี้เป็นการนำเสนอเชิงการขยายผลจากการวิจัยในด้านการสร้างสรรค์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่ชุมชนเพื่อการเรียนรู้รูปแบบสร้างสรรค์ ชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นฐานในการขยายผลการออกแบบการสู่ชุมชนและการเรียนรู้ของเยาวชน โดยที่เชื่อมโยงกับแนวคิดของกาสร้างพลังในการพัฒนางานวัฒนธรรม ของนายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๓๘) โดยที่พลังกับการพัฒนาข้อความนี้ได้ผู้นำเสนอมองว่า วัฒนธรรม คือ พลังแห่งการพัฒนา วัฒนธรรมจะมีพลังอยู่ที่ความเข้าใจความเข้าใจเป็นพลังหรืออำนาจอันยิ่งใหญ่ คือ อำนาจแห่งความเข้าใจ ชุมชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ช้านานก็ต้องมีปัญญา สัตว์ไม่สามารถสะสมถ่ายทอด ความรู้แต่ละตัวต้องตั้งต้นใหม่สัตว์จึงไม่มีความงอกงาม(Culture) หรือวัฒนธรรม ซึ่งโดยนำกรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของประเวศ วะสี (๒๕๓๘) มาเป็นแนวทางในการขยายผล

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณัต นัจนฤตย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ต่อยอดงานวิจัยพลังการพัฒนาต่อยอดหัตถศิลป์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่ชุมชนเพื่อการเรียนรู้
ออกแบบสร้างสรรค์ ด้วยแนวคิดต่อไปนี้

๑. ขยายผลการส่งเสริมอาชีพในเชิงศิลปวัฒนธรรมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและ
วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการใช้งานวิจัยตั้งต้นเป็นฐานการพัฒนาเป็นการขยายผลในแนวลึก

๒. ขยายผลสู่การสร้างยอดหัตถศิลป์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับคนรุ่นใหม่ เนื่องจากการ
ปฏิบัติหรือพฤติกรรมของชุมชนหรือวิถีชีวิตของชุมชน คือ วัฒนธรรม วัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความ
เป็นชุมชนต้องมียอดกรรมชุมชน การมียอดกรรมชุมชนให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง โดยใช้การฝึกอบรมเขียนเครื่อง
เบญจรงค์ลวดลายสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการสอนลายไทยแบบประยุกต์ กับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลอ้อม
น้อย จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการขยายผลสู่เยาวชน

๓. ขยายผลสู่การสร้างฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญา (Traditional knowledge) สู่การปฏิบัติหรือวิถีชีวิต
สะท้อนภูมิปัญญาของชุมชนหรือสังคม ได้มาจากการประสบการณ์จริง เลือกสรร กลั่นกรอง ลองใช้และถ่ายทอด
ด้วย การปฏิบัติสืบทอดกันมา ด้วยการสนับสนุนและสร้างสรรค์ผลงานตัวอย่างแก่ผู้ผลิตเบญจรงค์ และเป็นที่
ปรึกษาร่วมสร้างสรรค์ผลงานอื่นๆ เพื่อขยายผลในแนวกว้าง

๔. ขยายผลเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม โดยการทำกรวิจัยเพื่อการใช้เบญจรงค์แนวคิด
เอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทยในสาขาที่เกี่ยวข้องโดยการใช้
การต่อยอดการสร้างสรรคภาษาเบญจรงค์สู่การสร้างสรรครูปลักษณ์อาหารด้วยการขยายผลด้วยวิจัยนำ
ภาษาต้นแบบไปใช้จัดอาหาร กับนักศึกษาด้านอาหารและคหกรรมศาสตร์ เป็นการขยายผลสู่ผู้เกี่ยวข้อง

๕. ขยายผลต่อยอดสู่การสร้างสรรคเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่สากล
บนความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ออกแบบสร้างสรรค์ โดยการนำเบญจรงค์บูรณาการเข้ากับ
วัฒนธรรมจีน เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ในการสร้างเครื่องเบญจรงค์ตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยผู้วิจัยได้การ
สร้างสรรคเบญจรงค์ลวดลายมงคล จีน-ไทย จากสถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต กับสาธารณรัฐประชาชน
จีน เพื่อผลิตต้นแบบสินค้าหัตถกรรมที่มีพลังจากชุมชนสร้างสรรค์

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

**๑.ขยายผลการส่งเสริมอาชีพในเชิงศิลปวัฒนธรรมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและวัฒนธรรม
ท้องถิ่น**

จากการพัฒนาแบบภาษาเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหารแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ บนฐานการผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร (ปฤณต์ นัจนฤตย์, ๒๕๖๒) เบญจรงค์สามารถพัฒนาเป็น
งานศิลปะเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มักมองข้ามภาษาเหล่านี้ในการใช้งานในชีวิตประจำวัน
แต่ภาษาเบญจรงค์เป็นภาษาที่สื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของชนชาติไทยได้ดี เมื่อนำไปใช้ในธุรกิจจัดเลี้ยง
เพื่อใช้บริการลูกค้า ภาษาเหล่านั้นหากได้รับการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็จะมีความต้องการซื้อเพิ่ม
เป็นจำนวนมากขึ้นในธุรกิจอาหาร ภัตตาคารและโรงแรม และแนวคิดที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ไทยในความคิดเห็น

ของนักออกแบบรูปลักษณ์อาหารที่มีผลต่อภาชนะอาหารนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดอาหารสู่ธุรกิจการจัดเลี้ยงเชิงสร้างสรรค์

ภาชนะเบญจรงค์ และ รูปลักษณ์อาหารแนวเอกลักษณ์ไทยที่สร้างสรรค์ จึงเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งมีกระบวนการหลักคือ การสร้างสรรค์ (Creation) การทำหรือการผลิต (Making) การเผยแพร่ (Dissemination) และ การจัดแสดงรับรองสินค้า (Exhibition & Reception) (UNCTAD, ๒๐๐๘: ๑๓) กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยและพัฒนาและกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานประยุกต์ศิลป์ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงลักษณะของภาชนะเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของหมู่บ้านดอนไถ่ อำเภอกะพุมแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นแหล่งผลิตที่มีความสำคัญมีลักษณะที่มีศักยภาพสำหรับการศึกษาในเชิงวิจัยและพัฒนา หมู่บ้านศิลปหัตถกรรมดอนไถ่เป็นหมู่บ้านศิลปหัตถกรรมดีเด่น ชาวหมู่บ้านปัจจุบันยังดำเนินการผลิตเครื่องเบญจรงค์โดยมีการเน้นการสร้างสรรค์ทั้งรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบสมัยใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภคจะส่งออกแบบผลิตหรือเขียนลวดลาย หากยังขาดการศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบภาชนะเชิงสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์กับแนวคิดของนักออกแบบรูปลักษณ์อาหาร ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญสำคัญในการใช้ภาชนะให้เหมาะสมกับรูปลักษณ์อาหาร

โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อพัฒนาภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหาร แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานการผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย พบว่า

๑. ผลการสร้างต้นแบบภาชนะอาหารเบญจรงค์และนำทดลองจัดอาหาร ประกอบด้วย

ผลการวิจัยขั้นการวิจัย ๑ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ประกอบด้วย ๑) ผลสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาหารและนักออกแบบรูปลักษณ์อาหาร ๒) ผลการสัมภาษณ์ผู้ผลิตเบญจรงค์ภาชนะอาหารเบญจรงค์ และ ๓) ผลการสังเกตรูปแบบภาชนะเบญจรงค์ และ เทคนิคการผลิตเครื่องเบญจรงค์ ดอนไถ่ พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วจะต้องเป็นภาชนะประเภทจานด้วยสามารถใช้จัดในงานเลี้ยงและมีการเขียนลวดลายเพียงด้านเดียวโดยการใช้สีที่มีสีหลักเพียงหนึ่งสี แต่สามารถใช้สีได้หลากหลายโดยเน้นสีเป็นเพียงสีเดียวและสามารถนำมาใช้ในลักษณะการจัดวางที่ประกอบไปด้วยของตกแต่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าสำหรับรูปแบบในการผลิตโดยทำการวิเคราะห์และเลือกรูปแบบที่ นักออกแบบรูปลักษณ์อาหารและผู้ผลิต โดยนำไปเป็นแนวคิดในการสร้างแบบร่างในขั้นตอนต่อไป

ผลการวิจัยขั้นการพัฒนา ๑ การพัฒนาแบบร่างและคัดเลือกแบบร่างภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหาร แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการสร้างแบบร่างภาชนะเบญจรงค์และเลือกผลงานออกแบบร่างภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหารแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำนวน ๑๕ ชุด ชุดละ ๓ แบบ จำนวน ๔๕ ชิ้น

ผลการคัดเลือกแบบสำหรับการผลิตภาชนะเบญจรงค์พบว่าผู้เชี่ยวชาญโดยส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไปในทางเดียวกันพบว่ามีแบบที่สามารถนำไปผลิตได้จำนวน ๑๐ ชุด

ผลการวิจัยขั้นการวิจัย ๒ การสร้างต้นแบบภาชนะอาหารเบญจรงค์และนำทดลองจัดอาหารในงานเลี้ยงแนวคิดเอกลักษณ์ไทย โดยนักออกแบบรูปลักษณ์อาหาร ด้วยการนำเสนอภาชนะและภาพถ่ายของการจัดอาหารในงานเลี้ยงโดยใช้ภาชนะต้นแบบสำหรับงานเลี้ยง

๑) ผลการสร้างต้นแบบภาชนะอาหารเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยผู้วิจัยได้นำแบบร่างต้นแบบภาชนะเบญจรงค์ ไปสร้างเป็นต้นแบบภาชนะเบญจรงค์จำนวน ๑๐ ชุดละ ๓ ใบ รวมทั้งสิ้น ๓๐ ใบ โดยช่างทำเบญจรงค์ในชุมชนดอนไก่ใต้ที่คัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญในการเขียนลวดลาย งานแต่ละชุด ประกอบด้วยจานกลมขนาด ๑๔ นิ้ว ๑๑ นิ้ว และ ๘ นิ้ว อย่างละ ๑ ใบ รวมชุดละ ๓ ใบ

๒) ผลการทดลองจัดอาหารในงานเลี้ยงแนวคิดเอกลักษณ์ไทย

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกนักออกแบบรูปลักษณ์อาหารที่มีผลงานระดับประเทศ โดยเป็นนักเขียนและนักออกแบบรูปลักษณ์อาหารประจำปีนิตยสารที่มีผลงานเผยแพร่ในระดับประเทศ ทำการออกแบบแนวคิดการจัดอาหารกับภาชนะเบญจรงค์ต้นแบบ

ภาพที่ ๑ ผลงานการทดลองใช้งานเบญจรงค์ชุดช้าง ปลา กัด และนกยูง ในการจัดอาหารสำหรับจัดเลี้ยง

ภาพที่ ๒ ผลงานการทดลองใช้งานเบญจรงค์ชุดดอกกล้วยไม้ ลายพวงมาลัย และดอกเข็ม ในการจัดอาหารสำหรับจัดเลี้ยง

๒. ผลการประเมินรับรองต้นแบบภาชนะอาหารเบญจรงค์

ผลการวิจัยขั้นการพัฒนา ๒ การจัดนิทรรศการเพื่อรับรองผลได้จัดขึ้น ณ แหล่งผลิตเบญจรงค์บ้านดอนไก่อี อำเภอกะพุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร และทำการสัมภาษณ์เพื่อประเมินผลรับรอง โดยผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและการออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบรูปลักษณะอาหาร ที่มีผลงานที่พิมพ์ในนิตยสารและงานโฆษณาในระดับประเทศ และผู้เชี่ยวชาญด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ ทำการประเมินรับรองภาชนะอาหารเบญจรงค์ต้นแบบ โดยมีเกณฑ์คุณภาพ ๕ ระดับ โดยได้ผลการประเมินรับรองคุณภาพ ได้ผลการรับรองระดับคุณภาพดีมากที่สุด ทั้งภาพรวมและ ด้านต่างๆ ของแต่ละชุดโดยมีค่าเฉลี่ย($\bar{X}$) อยู่ระหว่าง ๔.๙๐๐ ถึง ๔.๗๐๐ ทั้ง ๑๐ ชุด

๒. การขยายผลสู่การสร้างยอดหัตถศิลป์เบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับคนรุ่นใหม่

จากงานวิจัยดังกล่าวได้ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนในการทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดสมุทรสาครโดยร่วมมือกับกองการศึกษา เทศบาลอ้อมน้อย จัดทำโครงการอบรมเบญจรงค์สร้างสรรค์เมื่อช่วงเดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพ ในหัวข้อการฝึกอบรมการสร้างสรรค์ลวดลายเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ร่วมกับกองการศึกษา เทศบาลอ้อมน้อยให้กับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร โดยนักเรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานมีความทันสมัยและยังคงกลิ่นไอเอกลักษณ์ความเป็นไทย ด้วยใช้หลักการสอนเน้นการสร้างสรรค์กับภาชนะอาหารที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งการเป็นของใช้ ของฝาก ของที่ระลึกและของขวัญแตกต่างๆที่ต่างๆ

ขั้นตอนการสอนเริ่มต้นจากความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเครื่องเบญจรงค์ ความรู้เรื่องการออกแบบลายเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การเขียนลายเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการตั้งราคาเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในเชิงการออกแบบนั้นพบว่า นักศึกษาสามารถเข้าใจวิธีการสร้างสรรค์ได้อย่างดีโดย

๑) เริ่มการสอนการเขียนลายจากความเข้าใจการเขียนลายไทยพื้นฐานที่สำคัญเพื่อความเข้าใจลักษณะของการเขียนสำคัญนำไปพัฒนาเป็นลายไทยเชิงสร้างสรรค์

๒) การเขียนลวดลายแบบดั้งเดิม คือการฝึกกรรมวิธีการเขียนลวดลายแบบดั้งเดิมโดยฝึกหัดเขียนลงกระเบื้องเซรามิก

๓) การเขียนลายแบบสร้างสรรค์ โดยการออกแบบลายและเขียนลายบนภาชนะอาหารเบญจรงค์

๔) การตั้งราคาสินค้าเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อฝึกให้เป็นการสร้างสรรค์เชิงธุรกิจที่สามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้

ภาพที่ ๓ การเขียนลายไทยขั้นพื้นฐาน

ภาพที่ ๔ การขึ้นลายเบญจรงค์ในขั้นตอนเตรียมและลงสีโดยช่างเบญจรงค์ จากบ้านดอนไก่อดี จังหวัดสมุทรสาคร

ผลการสร้างสรรค์โดยส่วนใหญ่มีรูปแบบที่ร่วมสมัยมากขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของนักออกแบบ
 รูปลักษณะอาหารที่ต้องการผลงานที่มีความร่วมสมัย มีลวดลายเป็นข้อไปข้างหนึ่งข้างใดและมีการใช้สีไม่มากนัก
 โดยเน้นสีหนึ่งสีใดให้เด่นชัดเพื่อการนำไปใช้ เป็นการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับคนยุคใหม่ที่น่าไปใช้ในการ
 ตกแต่งและการสร้างสรรค์รูปลักษณะอาหาร นอกจากนี้ที่เป็นข้อสังเกตประการหนึ่งคือการตั้งราคาและการตั้ง
 ชื่อร้านและผลิตภัณฑ์ นักเรียนผู้เข้าอบรมในโครงการสามารถสร้างสรรค์ชื่อร้านได้น่าสนใจ เช่น เจ้านาย
 เบญจรงค์ที่มีความร่วมสมัยและจดจำง่าย รวมถึงการตั้งราคาที่เหมาะสมกับชิ้นงาน

ภาพที่ ๕ ผลงานสมบูรณ์ก่อนเผา

หลังจากดำเนินโครงการนี้สำเร็จแล้วทางโรงเรียนและกองการศึกษาได้นำไปใช้ต่อยอดในรายวิชาเพิ่มเติมและชมรมของโรงเรียน เนื่องจากศักยภาพของโรงเรียนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่มีเตาเผาแต่ยังขาดการสินค้าใหม่เพื่อผลิตฝึกวิชาชีพแก่นักเรียนและสืบทอดศิลปะตามวิถีชุมชนซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการดำเนินการกิจกรรมอื่นๆต่อไป

๓. ขยายผลสู่การสร้างฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญา

การขยายผลสู่การสร้างฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญา ชุมชนดอนไก่อดี ผู้วิจัยได้นำลวดลายไปเผยแพร่ให้กับโรงผลิตเบญจรงค์ และได้ร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์อื่นๆให้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์สินค้าเบญจรงค์แนวใหม่หลังจากเสร็จสิ้นโครงการได้มีโรงผลิตในชุมชนขอรับความช่วยเหลือในการสร้างสรรค์ผลงานเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

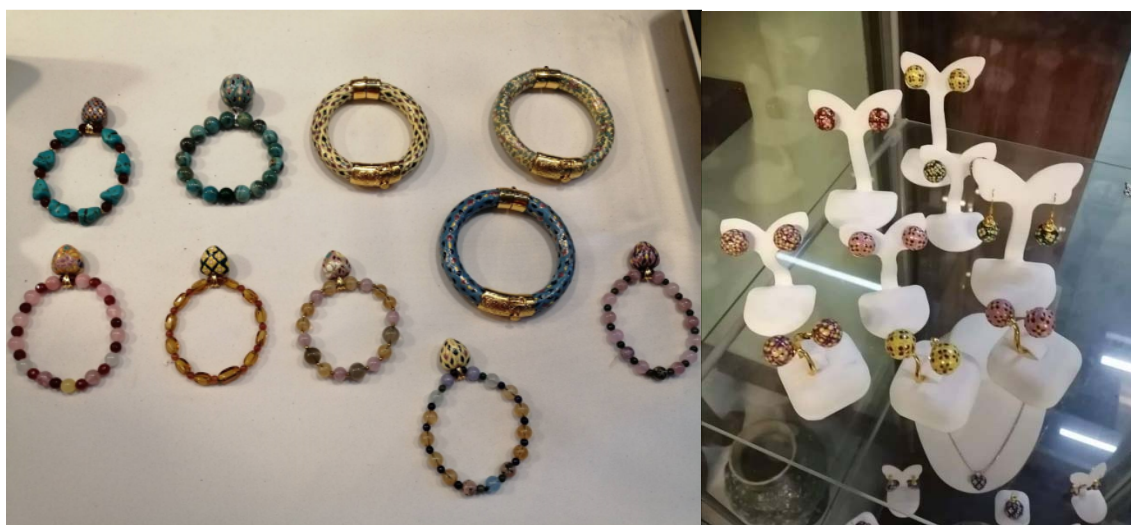
ตัวอย่างเช่น ร้านปานรดาเบญจรงค์ที่ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปพัฒนาเช่นการนำลวดลายนกยูงและปลากัด ที่เกิดจากงานวิจัยไปดัดแปลงใช้ในภาชนะรูปแบบอื่นๆ จนถึงการเกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ เนื่องเป็นการสร้างสรรค์เพื่อการทำงานบูรณาการระหว่างนักวิจัยและภูมิปัญญาดั้งเดิม ได้มาจากประสบการณ์จริง เลือกรส กลิ่นกรอง ลองใช้และถ่ายทอดด้วย การปฏิบัติสืบทอดกันมา เพื่อการสนับสนุนและสร้างสรรค์ผลงานตัวอย่างแก่ผู้ผลิตเบญจรงค์ ซึ่งในกรณีเครื่องประดับเบญจรงค์นี้เป็นการ

แก้ปัญหาในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากปัญหาเพื่อฐาน คือ ราคาของเบญจรงค์ส่วนใหญ่ราคาสูง ความยากลำบากในการขนส่ง การเข้าถึงผู้บริโภคในกลุ่มคนรุ่นใหม่ และการส่งเสริมการใช้เบญจรงค์ให้เกิดรูปแบบที่มีความหลากหลายในผลิตภัณฑ์มากขึ้น

ปัญหาดังกล่าวเครื่องประดับเบญจรงค์เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาไม่สูงมาก เพราะเป็นสิ่งของที่มาขนาดเล็กมีความสะดวกในการขนส่ง กลุ่มคนรุ่นใหม่และกลุ่มสตรีมีกำลังซื้อและเป็นสิ่งของที่แสดงรสนิยมและความชอบในการรักสวยรักงามของกลุ่มฐานลูกค้านี้ และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันเป็นการอนุรักษ์และสืบสานงานช่างศิลป์ไทยและศิลปวัฒนธรรมได้ดี ซึ่งผู้วิจัยกำลังร่วมกับชุมชนในการสร้างรูปแบบที่มีความหลากหลายและเพิ่มผลิตภัณฑ์เครื่องประดับในรูปแบบอื่นๆ อีกต่อไป

ภาพที่ ๖ ผลงานผลงานเบญจรงค์ของร้านปานรดาที่ต่อยอดจากงานวิจัย

ภาพที่ ๗ ผลงานผลงานเบญจรงค์ของร้านปานรดาที่ต่อยอดจากงานวิจัยในรูปแบบของผลิตภัณฑ์อื่นๆ

๓. ขยายผลเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม โดยการทำการวิจัยเพื่อการใช้เบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทยในสาขาที่เกี่ยวข้อง

การขยายผลในด้านการใช้ภาษาเบญจรงค์ต้นแบบเพื่อการสร้างสรรครูปลักษณ์อาหารและในปี ๒๕๖๕ ได้รับทุนขยายผลการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยใช้เบญจรงค์ไปสู่ นักศึกษาในหัวข้อการวิจัยว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสร้างสรรครูปลักษณ์อาหาร ด้วยภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาด้านศิลปะประดิษฐ์และอาหาร มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (ปทุมธานี, ๒๕๖๕) โดยนำจากเบญจรงค์ต้นแบบไปใช้ในการสร้างสรรครูปลักษณ์ต่าง ๆ ด้วยเอกลักษณ์ไทยการวิจัยครั้งนี้ทำการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสร้างสรรครูปลักษณ์อาหารด้วยภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทย เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาด้านศิลปะประดิษฐ์และอาหาร มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยประกอบด้วยวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ และ ๒) เพื่อประเมินผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ โดยกลุ่มเป้าหมาย นักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชา การจัดจานอาหารสร้างสรรค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกิจกรรมการเรียนรู้โดยการพัฒนาขึ้นจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่กิจกรรมการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ ออกแบบงาน ขั้นตอนที่ ๒ เลือกจานภาษา ขั้นตอนที่ ๓ ปฏิบัติจัดอาหาร ขั้นตอนที่ ๔ ถ่ายภาพอาหาร และขั้นตอนที่ ๕ นำเสนอประเมินผล โดยที่โจทย์ในการออกแบบแยกออกเป็นทั้งหมด ๔ กิจกรรมย่อยซึ่งกิจกรรมที่ ๑-๓ เป็นกิจกรรมสำหรับการฝึกปฏิบัติและ กิจกรรมที่ ๔ เป็นกิจกรรมเพื่อการประเมินความสามารถ การออกแบบรูปลักษณ์อาหาร

แผนการจัดกิจกรรม จำนวน ๔ แผนคือ

แผนการจัดกิจกรรมที่ ๑ เรื่อง รูปลักษณ์อาหารว่าง-หวานกับภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แผนการจัดกิจกรรมที่ ๒ เรื่องรูปลักษณ์อาหารน้ำพริกและเครื่องจิ้มกับภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แผนการจัดกิจกรรมที่ ๓ เรื่องรูปลักษณ์อาหารขนมและน้ำชากับภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แผนการจัดกิจกรรมที่ ๔ เรื่องรูปลักษณ์อาหารเทศกาลและจัดเลี้ยงกับภาษาเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

โดยมีสื่อการสอนวัสดุอุปกรณ์หลักประกอบไปด้วยจานเบญจรงค์ต้นแบบแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำนวน ๑๐ ชุด พร้อมกับสิ่งของตกแต่งต่างๆให้นักศึกษาเลือกใช้ เพื่อออกแบบให้ตรงตามโจทย์ที่กำหนด ส่วนสื่อการสอนหลักก็คือกลุ่มภาพที่เป็นตัวอย่างให้นักศึกษาได้นำไปใช้

ภาพที่ ๘ ผลงานการใช้ภาชนะเบญจรงค์ต้นแบบเพื่อการสร้างสรรค์รูปลักษณ์อาหาร

แบบประเมินความสามารถการออกแบบรูปลักษณ์อาหารด้วยเกณฑ์รูบรีค สถิติที่ใช้ในงานวิจัยได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า T-test ผลการวิจัยมีดังนี้ หลังใช้กิจกรรมการเรียนรู้กับนักศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ผลการประเมินความสามารถในการออกแบบรูปลักษณ์อาหารมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนน ก่อนเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐ ส่วนของความคิดเห็นต่อกิจกรรมนักศึกษาทุกคนเห็น ความสำคัญของเบญจรงค์และการนำเบญจรงค์มาจัดอาหารและเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และสามารถ นำไปใช้ได้ในอนาคตแต่ยอดเข้าสู่การจัดรูปลักษณ์อาหารด้วยภาชนะเบญจรงค์แบบต่างๆ

และผลการรับรองผลงานโดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อรับรองคุณภาพของผลงานที่สามารถนำไปใช้เพื่อธุรกิจ และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาพรวมได้คะแนนมากกว่าร้อยละ ๕๐ ซึ่งผลงานนักศึกษาสามารถดัดแปลงและสร้างสรรค์ผลงานได้สวยงามเข้ากับยุคสมัยดังภาพตัวอย่าง

4. ขยายผลเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม โดยการทำกรวิจัยเพื่อการใช้เบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่การศึกษาให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทยในสาขาที่เกี่ยวข้อง

การขยายผลในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนการพัฒนางานสร้างสรรค์เบญจรงค์ลวดลายมงคล จีน-ไทย จากสถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยมหาวิทยาลัยกวาสี เพื่อสร้างสรรค์ลวดลายเบญจรงค์ภาพมงคล จีน-ไทย ที่เป็นต้นแบบของการสร้างสรรค์งานเบญจรงค์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและการเปิดตลาดการค้า หัตถกรรม โดยการสร้างสรรค์ผลงาน การจัดนิทรรศการ การอบรมแก่นักเรียนในจังหวัดสมุทรสาครและ สุพรรณบุรีต่อไป

เบญจรงค์นั้นมีที่มาจากการการที่ช่างไทยสมัยอยุธยาได้ออกแบบลวดลายและส่งไปเผาเครื่องชา (เซรามิกสีเคลือบด้วยสีขาว) นิวัติ กองเพียร (๒๕๖๐) กล่าวว่า เครื่องถ้วยเบญจรงค์ไม่ใช่สินค้าเข้าหรือออกที่ ส่งมาจากเมืองจีน แต่เป็นผลงานระหว่างช่างไทยกับช่างจีนผสมกัน สร้างเป็นพิเศษเฉพาะงานในราชสำนัก จึง เป็นของที่มีคุณค่าและหายาก การที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เบญจรงค์ที่มีความสัมพันธ์ไทยจีนนั้นจะต้อง เข้าใจวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ความเชื่อเรื่องสิ่งของมงคลของชาวจีน

ความเป็นมงคลของชาวจีนหรือการสื่อความหมายของภาพมงคลจีน เป็นความเชื่อที่คนจีนใช้ใน ชีวิตประจำวัน โดย กนกพร ศรีญาณลักษณ์. (๒๕๕๘) ได้กล่าวว่า ภาพลายมงคลเหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก เพราะมีความเป็นมายาวนานและเกิดจากเสียงและคำที่สื่อความหมายมงคล ซึ่งในสังคมจีนมีวัฒนธรรมที่สื่อถึง ความเป็นมงคล ๕ ประเภท คือ ๑) วาจามงคล ๒) ตัวอักษรมงคล ๓) จาริตมงคล ๔) ตัวเลขมงคล และ ๕) ภาพ มงคล ที่นำมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะงานศิลปะที่มีการนำภาพเหล่านี้มาสร้างสรรค์เป็นลวดลาย ตามแนวคิดของ ธวัชไชย ปานดำรงค์. (๒๕๕๓) ที่ทำการศึกษาลวดลายศิลปกรรมจีนได้วิเคราะห์ลวดลายใน ศิลปกรรมจีน สรุปดังนี้

๑. ลวดลายสัญลักษณ์จากธรรมชาติ แบ่งออกได้ ๓ ชนิด คือ

๑.๑ ลวดลายจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ ลวดลายเมฆ ลายประแจเงิน ลายหยูอี้ (ยูอี้) ลวดลายน้ำและคลื่น

๑.๒ ลวดลายจากพืช ได้แก่ ต้นไม้ (ต้นสน ต้นไผ่ ต้นสนและต้นเหมย ต้นไผ่ ดอกท้อ ดอกกล้วยไม้ และดอกเก๊กฮวย ต้นไผ่กับดอกเหมย) ดอกไม้ (ดอกเหมยหรือดอกบัว ดอกโบตั๋น ดอกบัว ดอกเก๊กฮวยหรือ ดอกเบญจมาศ ผลไม้ (ลูกท้อ ทับทิม ส้มมือพระพุทธ ฝรั่ง) และพืชผักอื่นๆ เช่น เห็ดหลินจือ

๑.๓ ลวดลายจากสัตว์ ได้แก่ สัตว์ในธรรมชาติ (ช้าง ม้า กวาง เสือ แพะ กระต่าย นกกระเรียน นกสามขา เต่า ปลา ค้างคาว) สัตว์ในจินตนาการ (มังกร หงส์ กิเลน สิงห์)

๒. ลวดลายจากสัญลักษณ์อักษรจีน เช่น ฟู ลู่ โช่วหรือ ฮก ลก ซิ่ว (สำเนียงแต้จิ๋ว)

๓. ลวดลายสัญลักษณ์มงคลอื่น ๆ เช่น ปลาตู้ มุกอักษิ ลายसानไล่ไก่ คทาหยูอี้ หยิน – หยาง (ไทเก็ก ไต๋ว) ยันต์แปดทิศ เป็นต้น

ชาวจีนให้ความสำคัญกับลวดลายมงคล ต่างๆในชีวิตประจำวัน ทั้งการประดับตกแต่งข้าวของเครื่องใช้ ดังนั้น การพัฒนารูปแบบเครื่องเบญจรงค์ไทยที่มีลวดลายมงคลของจีน จึงเป็นการสร้างสรรค์ที่ตอบสนองสังคมได้หลายมิติ ตั้งแต่ การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนาชุมชนในภูมิภาคตะวันตก ในภาคตะวันตกของไทยเป็นแหล่งผลิตเบญจรงค์ที่สำคัญของประเทศ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดสมุทรสงครามที่มีความเป็นมาตั้งแต่ต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แหล่งผลิตเครื่องเบญจรงค์เหล่านี้ ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการสร้างสรรค์เครื่องเบญจรงค์ ลวดลายมงคลของจีน จึงเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย และสิ่งสำคัญวิธีการใช้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน เพื่อส่งเสริมความเข้าใจวัฒนธรรมจีนและศิลปกรรมของไทย ในแง่ของภาษาตัวอักษรและภาพกิจกรรมนี้ยังเป็นการสร้างอาชีพการสร้างสรรคเบญจรงค์ที่สามารถนำไปต่อยอดทำการทำธุรกิจ ในการสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของสองชนชาติ

การสร้างสรรคเบญจรงค์ลายภาพมงคล จีน-ไทย จึงเป็นตัวแทนของการสืบสานวัฒนธรรมของสองชาติเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมจีนและสืบสานวัฒนธรรมไทยด้วยงานศิลปะสร้างสรรค์ลงไปสู่เยาวชน โครงการจะตอบสนองต่ออัตลักษณ์ของสังคมไทยต่างๆ ผ่านการท่องเที่ยวและงานบริการ รวมถึงการศึกษาของชุมชน และยังช่วยสร้างสรรค์รูปแบบและประสบการณ์ใหม่ ในการพัฒนาสังคมโดยอาศัยบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของสองวัฒนธรรม เพื่อการธำรงรักษาคุณค่าความดีให้ยั่งยืนผ่านงานศิลปะให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติทั้งสองสืบไป

5.ขยายผลต่อยอดสู่การสร้างสรรคเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่สากลบนความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ออกแบบสร้างสรรค์

คาดการณ์หลังจากการดำเนินการ โครงการสร้างสรรคเบญจรงค์ลายภาพมงคล จีน-ไทย นั้นจะมีระยะที่สองที่ต้องจัดทำนิตการเผยแพรในประเทศจีนรวมถึงการศึกษาดูงานในการสร้างสรรคเบญจรงค์ ณ มณฑลกว่างซีที่มีแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศจีน ดังนั้นจึงเป็นการขยายผลในระดับนานาชาติเพื่อที่จะทำให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากการสร้างสินค้าวัฒนธรรมรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจีนและกลุ่มประเทศที่มีวัฒนธรรมร่วม เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และมีกำลังซื้อ การเผยแพร่นิตการด้านเบญจรงค์สร้างสรรคนี้จึงเป็นการช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ของไทยและจีน และได้เกิดการขยายผลงานวิจัยให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น

สรุป

การขยายผลงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหารแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานการผลิตในจังหวัดสมุทรสาครนั้นทำในสามมิติได้แก่ การขยายผลกับผู้สร้างสรรค การขยายผลกับเยาวชน และการขยายผลสู่นานาชาติ

๑) การขยายผลกับผู้สร้างสรรค คือการขยายผลที่นำผลงานวิจัยเป็นแบบอย่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เบญจรงค์รูปแบบใหม่ ให้สามารถเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ไทยเปรียบได้กับ พลังแห่งการต่อยอดหัตถศิลป์

๒) การขยายผลกับเยาวชน เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อเยาวชนด้านศิลปะและการออกแบบภาชนะเบญจรงค์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเยาวชนด้านคหกรรมศาสตร์ที่ใช้การออกแบบรูปลักษณ์อาหารด้านภาชนะเบญจรงค์ต้นแบบ เปรียบได้กับพลังแห่งอนาคตเพื่อชุมชนสร้างสรรค์

๓) การขยายผลสู่นานาชาติ คือการนำบูรณาการเบญจรงค์ไทย-จีนด้วยโครงการการสร้างสรรค์เบญจรงค์ลายภาพมงคล จีน-ไทย โดยสถาบันขงจื้อ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ภายใต้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยกวางสี เปรียบได้กับ พลังเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่สากล

จึงนับได้ว่าจากงานวิจัยที่ได้รับทุนของได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ เป็นการสร้างพลังศิลปวัฒนธรรมให้สังคมอย่างยั่งยืน ทั้ง พลังแห่งการต่อยอดหัตถศิลป์ พลังแห่งอนาคตเพื่อชุมชนสร้างสรรค์ และ พลังเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่สากล

บรรณานุกรม

- กนกพร ศรีญาณลักษณ์. (๒๕๕๘). การสื่อความหมายของภาพมงคลจีน. *วารสารจีนศึกษา*. ปีที่ ๔(๔), หน้า ๒๒-๔๓.
- ธวัชไชย ปานดำรง. (๒๕๕๓) การศึกษาลวดลายศิลปกรรมจีน. *วารสารอารยธรรมศึกษาโขง-สาละวิน*. ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๓), หน้า ๑๕-๒๗.
- นิวัติ กองเพียร.(๒๕๖๐).เบญจรงค์ผลงานร่วมช่างไทย-จีน ไม่ใช่สินค้านำเข้า. *วารสารศิลปวัฒนธรรม (ออนไลน์)*.เข้าถึงจาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_๑๓๙๖๙
- ประเวศ วะสี .(๒๕๓๘) .*วัฒนธรรมกับการพัฒนา*.กรุงเทพฯ:คุรุสภา.
- ปญนัต นัจนฤตย์.(๒๕๖๒). *การพัฒนาแบบภาชนะเบญจรงค์ส่งเสริมรูปลักษณ์อาหารแนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนฐานการผลิตในจังหวัดสมุทรสาคร*.กรุงเทพฯ:กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____.(๒๕๖๕). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสร้างสรรค์รูปลักษณ์อาหาร ด้วยภาชนะเบญจรงค์แนวคิดเอกลักษณ์ไทยเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาด้านศิลปะประดิษฐ์และอาหาร มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*.กรุงเทพฯ:สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- UNCTAD. (๒๐๐๘). *Creative Economy Report ๒๐๐๘ United Nations*. [Online]. Accessed ๑ May ๒๐๑๗. Available from <http://www.unctad.org/creative-economy>.